

О. М. Одінцов

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ АГРОПРОМИСЛОВИХ КЛАСТЕРІВ

Стаття присвячена проблемі активізації інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки на основі формування регіональних агропромислових кластерів. Виділено дві основні організаційно-економічні моделі кластерної організації міжфірмової взаємодії: сіткову та відцентрову. Для реалізації кластерної політики запропоновано використовувати комбінований підхід.

Проаналізовано виробництво основних видів продукції рослинництва і тваринництва у сільськогосподарських підприємствах та виявлено позитивні тенденції до збільшення обсягу виробництва, окрім виробництва молока, яке має негативну тенденцію до зниження.

Розроблено модель взаємодії учасників регіонального агропромислового кластеру в умовах інвестиційного процесу та обґрунтовано його роль в активізації інвестиційної діяльності регіону. З'ясовано, що основною рушійною силою кластеру є сировинні зони переробних підприємств, які виступають полюсами концентрації факторів виробництва сировини й капіталу та забезпечують ефективно віддачу інвестицій у межах кластеру.

Наведено схему управління інвестиційно-інноваційними процесами агропромислового кластеру. Визначено, що в межах кластеру необхідно поглиблювати інтеграцію, тому що виробництво сільськогосподарської продукції ще не є готовим до споживання продуктами.

Проаналізовано рівень інвестиційного розвитку сільського господарства, який є стабільно зростаючим, хоча Черкаська область займає найнижчі місця серед регіонів країни за обсягом залучення інвестиційних ресурсів. Запропоновано напрями активізації інвестиційної діяльності аграрного виробництва.

Ключові слова: *інвестиція; конкурентоспроможність; інтеграція; інновація; агропромисловий кластер.*

Актуальність проблеми (постановка проблеми). Процес формування регіональних агропромислових кластерів у Черкаській області як основи активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, на нашу думку, може розглядатися як пріоритетне завдання, вирішення якого буде сприяти реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку регіону.

Нині орієнтація на пріоритетне прискорення темпів економічного зростання й підвищення якості життя населення потребує застосування ефективних методів і прийомів ведення національного господарства, сучасний розвиток якого характеризується певними кризовими явищами, які справляють негативний вплив на соціально-економічну модель країни.

В аграрному секторі економіки ряд структурних ланок АПК, відчуваючи нестачу якісної сільськогосподарської сировини, розглядають можливість створення інтегрованих формувань з тим, щоб об'єднати процеси виробництва сировини й кінцевої продукції та відшукати засоби інвестування виробничих процесів. Встановлення раціональних виробничих відносин та розробка економічного механізму спільної діяльності можливі через створення інтеграційних формувань, які проявляють ряд принципів підходів і напрямів агропромислової кооперації й інтеграції, а також визначення масштабів діяльності, рівня спеціалізації сільськогосподарських підприємств, вибір складу учасників і організаційних форм інтеграції.

Такі фактори як виробничо-економічна ситуація в регіоні, стан продовольчого ринку, форми об'єднання капіталу й участі їх в управлінні, потенціали локалізованої групи підприємств впливають на вибір тієї чи іншої форми інтеграції. Для всіх агропромислових формувань, незалежно від обраної форми інтеграції, головним залишається те, що вони об'єднують весь виробничий процес – від сільськогосподарського товаровиробника до споживача готової продукції. Учасники системи забезпечують просування продукту по всьому технологічному ланцюгу: виробництво – переробка – реалізація, що в кінцевому підсумку сприяє досягненню ефекту боротьби з кризовими явищами.

Без посередньої участі держави, науки, освіти, розвиненої інфраструктури цей технологічний ланцюг не дає позитивного результату. Найбільш актуальним й ефективним інструментом боротьби з кризовими явищами є визнаний у багатьох розвинених країнах кластерний підхід, який базується на

врахуванні позитивних синергетичних ефектів регіональної агломерації, тобто географічно прилеглої близькості виробника й споживача, мережевих ефектів, застосування знань й вмінь за рахунок спільної діяльності фахового персоналу інтеграційного об'єднання.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Проблематиці дослідження інвестиційних процесів та інвестиційної привабливості України присвячено численні праці науковців. Ухвалено низку законів, а саме: Закон України «Про інвестиційну діяльність» [1], Закон України «Про інноваційну діяльність» [2], Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [3] тощо.

Певні напрями активізації інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки з урахуванням вітчизняної специфіки та особливостей інституційних перетворень у його базових сегментах, таких як сільськогосподарське виробництво і харчова промисловість, розглядаються в працях О. Варченко, О. Гаврилюка, Т. Колесник, Ю. Лупенка, М. Однорог, О. Підвальної, Л. Рибіної, М. Стариченко, І. Траханова. Названі вчені досліджують питання, які стосуються фундаментальних основ активізації інвестиційної діяльності, а саме: принципів втілення інвестиційної політики, формування зручних інтеграційних, інноваційних та інституційних передумов реалізації інвестиційного процесу.

Вивчення теоретичних та практичних умов формування кластерів у рамках стимулювання інноваційної діяльності набуло помітного прогресу завдяки працям таких вчених, як М. Бойко, І. Брітченко, А. Брувер, Е. Леммер, А. Маршал, Л. Некрасова, Г. Семенов, Д. Смолич, В. Федоренко.

Головні аспекти кластерних інтеграційних систем знайшли своє відображення в роботах А. Вебера [4], Р. Коуза [5], М. Портера [6], Й. Шумпетера [7] та інших західних учених. Дослідженням цієї проблематики присвячено праці вітчизняних науковців, таких як: М. Войнаренко [8], М. Кропивко [9], П. Саблук [10], С. Соколенко [11] та інші. Вони обґрунтували необхідність створення кластерних систем в українській економіці та визначили основні умови, без яких формування й успішний розвиток кластерних структур практично неможливі. У зв'язку з цим виникає необхідність поглибленого обґрунтування методологічних підходів до формування агропромислових кластерів у галузях регіонального АПК.

Різноманітні аспекти інвестиційної привабливості країни знайшли своє відображення в працях таких учених, як: Г. Грицаєнко, В. Гунько, М. Гусарова, Н. Давиденко, М. Денисенко, Ш. Джексон, П. Карденас-Гарсія, Г. Козаченко, Т. Кулініч, Г. Лещук, Т. Малова, С. Марковські, О. Маслак [12], К. Паливода, О. Пилипенко, Н. Резнік, Г. Рзаєв, Н. Савіна, В. Толстов, Ч. Ханіндра, М. Хітт, Р. Холмс, Л. Цибульський і багатьох інших.

Питаннями інвестиційної привабливості агропромислового виробництва України займалися такі вчені: І. Бланк, І. Вініченко, А. Гайдуцький, В. Геєць, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, А. Загородній, Н. Захарова, В. Зубченко, М. Кісіль, Н. Коваль, В. Ковальов, Г. Лайко, Л. Мармуль, Н. Макарій, Т. Мацибора, О. Сахацька, В. Топіха, С. Філіппова та ін. Втім, довготривалий процес реформування галузі сільського господарства вимагає активізації інвестиційної діяльності цієї галузі, тому дослідження проблем залучення інвестицій у функціонування підприємств аграрного сектору економіки потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – узагальнити теоретичні й практичні підходи щодо дослідження інвестиційної діяльності в процесі формування агропромислових кластерів та визначити базові умови для активізації інвестиційно-інноваційної складової кластерної політики агропромислового виробництва.

Викладення основного матеріалу дослідження. Одним із напрямів активізації інвестиційного розвитку регіональних агропромислових кластерів може бути впровадження інновацій. Економічні кластери дають можливість органам влади реалізовувати стратегію соціально-економічного розвитку регіону в напрямі забезпечення конкурентних переваг економіки, впровадження інновацій і спеціалізації територіальної економічної системи. Формування регіональних кластерів на основі застосування інноваційних технологій породжує певний поділ праці на території. Економічна політика кластеризації сприяє перетворенню аграрного сектору економіки на високотехнологічну, індустріалізовану, енергоощадну, самодостатню, диверсифіковану галузь, де відбувається суттєве зниження енергомісткості продукції сільського господарства, забезпечення власного населення якісними й дешевими продуктами харчування та збільшення обсягу експорту продукції.

Розвиток інноваційних процесів у сільському господарстві дає можливість зменшити до мінімуму використання неякісного й низьковрожайного насіння сільськогосподарських культур, що в цілому запобігає зниженню ефективності сільської економіки. Вигоди кластерного підходу

полягають у тому, що він надає високу значущість саме мікроекономічній складовій і враховує територіальну й соціальну специфіку виробництва. Внаслідок реалізації такого підходу стимулюється ефективний розвиток регіону, підвищується конкурентоспроможність його виробничих систем, продукції, зростає зайнятість населення, конкурентоспроможність регіональної економіки загалом.

У практичній діяльності виділяють дві основні організаційно-економічні моделі кластерної організації міжфірмової взаємодії (рисунок 1) [13].

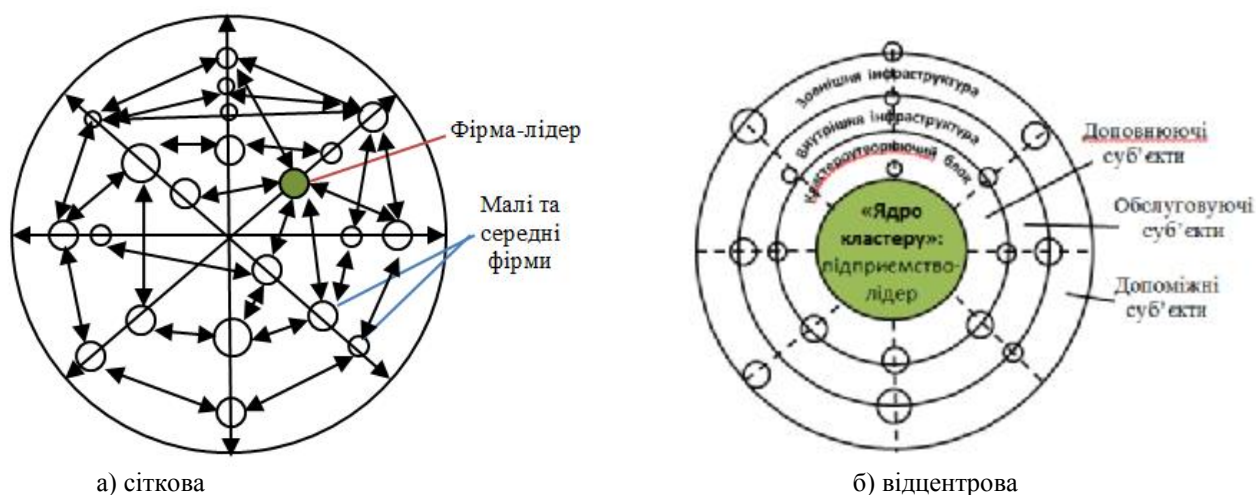

Рисунок 1 – Організаційно-економічні моделі міжфірмової взаємодії

Джерело: складено автором [13]

Перша з них сіткова (італійська) – мережева структура взаємодії підприємств, близьких за масштабами діяльності (в основному малих і середніх підприємств), що нагадує рибальську сітку. Друга з них відцентрова (шотландська) – мережева структура взаємодії великих підприємств (ядра кластеру) з середніми і малими підприємствами, що нагадує павутиння. Існують і два підходи до процесу формування кластеру. Перший передбачає створення кластеру «зверху», з ініціативи органів влади або місцевого самоврядування, тобто приймається рішення про створення кластерів на основі прийнятої програми розвитку. Другий підхід – це створення кластеру «знизу», за ініціативи самих підприємств, тобто кластерні програми пропонуються об'єднаннями місцевих підприємців. Останній варіант створення кластеру може бути більш ефективним через те, що підприємства самі доходять висновку, що для підвищення своєї конкурентоспроможності необхідне об'єднання. Ці підходи базуються на паритетності економічних відносин, соціальній орієнтації, внутрішньокластерній і міжкластерній конкуренції; бенчмаркінгу (процесу зіставлення продукції, послуг й управлінського досвіду учасників та найсильніших конкурентів); єдності інформаційного простору (завдяки обміну інформацією через постійну взаємодію співробітників і учасників кластеру); спільності корпоративної культури (передбачає єдину систему цінностей, зразків поведінки) [13].

В Україні для реалізації кластерної політики можна використовувати комбінований підхід: в галузях, де умови кластеризації визрівають самостійно, потрібно застосовувати ліберальний (м'який) підхід, а там, де виникає необхідність формування кластерів на основі використання інноваційних технологій – дирижистський (державне регулювання).

Комбінований підхід до розвитку агропромислових кластерів в аграрній сфері економіки обумовлений також принциповими особливостями сільськогосподарського виробництва, зокрема, такими як його капіталомісткість і низька фондовіддача, великий термін окупності витрат (від вкладення коштів до отримання продукції в рослинництві проходить до одного року, в тваринництві – два роки і більше), залежність від природних процесів і кліматичних умов, необхідність втручання держави в процес ціноутворення з метою забезпечення стабільних цін та сприятливого режиму торгівлі тощо.

В аграрній сфері економіки ринковий механізм не спроможний ефективно виконувати свою головну функцію – бути регулятором попиту й пропозиції та зрівноважувати їх, не допускаючи різких коливань цін. Внаслідок цього продовольчий ринок не є саморегульованим. Сільська економіка об'єктивно не спроможна конкурувати з іншими галузями, у зв'язку з чим необхідне інше,

відмінне ставлення до сільського господарства з боку влади. Український уряд повинен грати активну роль у реалізації стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності галузей агропромислового виробництва. Це одна з принципових розбіжностей підвищення конкурентоспроможності АПК з погляду кластерного підходу та класичної моделі «ромбу конкурентоспроможності» М. Портера [14].

На нашу думку, використання кластерного підходу в регіональному агропромисловому виробництві повинно базуватися на таких концептуальних домінантах:

1) Залучення інвестицій. Основна ідея формування регіонального агропромислового кластеру полягає в тому, щоб, виходячи з науково обґрунтованих і технологічно реалізованих комплексних рішень, а також комерційних механізмів, створити сприятливі умови для переозброєння галузі та залучення інвестицій.

2) Інноваційна основа. Цільова основа в діяльності кластеру повинна мати інноваційний характер. Саме інноваційна основа дає змогу забезпечувати стійкий розвиток підприємств кластеру та їх конкурентоспроможність не тільки на регіональному ринку, але й за його межами. В результаті реалізується основне призначення кластеру як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

3) Формування сучасного бізнес-клімату. Успішна діяльність кластеру визначається станом бізнес-клімату (наскільки легко працюється). Сприятливий бізнес-клімат кластеру (зовнішнє та внутрішнє конкурентоспроможне середовище підприємств кластерного формування) охоплює високу якість трудових ресурсів, можливість доступу до інвестиційних потоків, відсутність адміністративних бар'єрів, високий рівень розвитку інфраструктури в кластері, розвинений науково-дослідний потенціал.

4) Підтримка діяльності кластеру органами влади. Для забезпечення стійкості кластеру й можливості його розвитку в довготривалій перспективі необхідна підтримка діяльності кластеру місцевими органами влади через механізми державного регулювання або пряма участь державних структур у складі інтегрованого формування.

5) Якість продукції. Покращення якості виробленої підприємствами аграрного сектору продукції та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів.

Інвестиційна та інноваційна діяльність становлять основу процесу забезпечення успішного функціонування підприємств. Тому активізація інвестиційно-інноваційного процесу стане одним із найбільш дієвих механізмів соціально-економічних перетворень. Тісний взаємозв'язок інвестицій та інновацій на підприємстві не дозволяє розглядати ці процеси відокремлено один від одного [15, с. 17–20].

Для створення агропромислових кластерів спочатку необхідно оцінити інвестиційну привабливість галузей агропромислового виробництва області. Поняття інвестиційної привабливості потрібно розглядати як підсумкову оцінку умов і майбутніх наслідків для прямого інвестора від розміщення капіталу [16, с. 204–205]. Агропромислове виробництво Черкаської області формує близько 38,7 млрд. грн. (5,3 %) ВРП країни. Частка сільського господарства у загальному обсязі випуску продукції Черкащини становить 24,2 % [17]. Ключове місце тут займає виробництво зерна, соняшнику, картоплі, овочів, м'ясої і молочної продукції. Природно-кліматичні умови і земельні ресурси області дають можливість повністю забезпечувати населення регіону всіма основними продуктами раціонального харчування і вивезенням надлишків продукції для забезпечення інших регіонів країни та експорту (таблиця 1).

Динаміка виробництва основних видів продукції рослинництва протягом періоду, що аналізувався, загалом є позитивною, окрім картоплі (в 2018 р. зниження на 10,1 % порівняно з 2016 р.). Серед продукції тваринництва відбувалася негативна тенденція до зниження виробництва молока (в 2018 р. на 3,0 % порівняно з 2017 р.). Нерівномірне виробництво за роками зерна, соняшнику, картоплі, плодівих і ягідних культур пов'язано зі складними погодними умовами та зміною посівних площ цих культур. Капітальні інвестиції в сільське господарство протягом досліджуваного періоду зростали та досягли 3 млрд. 580 тис. грн., що є позитивною тенденцією.

Одним із показників, що характеризує інвестиційний розвиток регіону, є обсяг капітальних інвестицій на одну особу. Рівень інвестиційного розвитку сільського господарства Черкаської області є стабільно зростаючим, хоча область займає 19-е місце (2017 р.) серед регіонів країни за обсягом залучення інвестиційних ресурсів та 18-е місце (2017 р.) серед областей України за обсягами капітальних інвестицій на одну особу (5863,3 грн.) [19].

Таблиця 1 – Виробництво основних видів продукції сільськогосподарських підприємств та інвестиції в сільське господарство Черкаської області

	2016	2017	2018	2018 р. в % до	
				2016 р.	2017 р.
Зернові та зернобобові, тис. т	3614,0	2536,4	4077,1	112,8	160,7
Цукрові буряки, тис. т	537,4	666,0	704,3	131,1	105,7
Соняшник, тис. т	539,8	470,8	602,0	111,5	127,9
Картопля, тис. т	29,8	25,7	26,8	89,9	104,3
Овочеві культури, тис. т	90,6	94,5	104,9	115,8	111,0
Плодові та ягідні культури, тис. т	8,2	4,0	13,0	158,5	325,0
М'ясо, тис. т	292,4	282,2	301,4	103,1	106,8
Молоко, тис. т	296,1	300,6	291,6	98,5	97,0
Яйця, млн. шт.	297,2	371,7	375,4	126,3	101,0
Капітальні інвестиції в сільське господарство, млн. грн.	2506,4	2905,3	3580,3	142,8	123,2

Джерело: розраховано автором на основі [17; 18]

В умовах відсутності державного регулювання холдингові компанії мають просторове панування на продовольчому ринку, що призводить до формування територіальної пропозиції сільськогосподарської продукції без врахування територіального попиту населення на продукти харчування.

Вважаємо за доцільне запропонувати такі основні напрями розвитку агропромислового виробництва регіону на майбутнє:

- концентрація виробництва окремих видів продукції на сільськогосподарських підприємствах, де це вигідно, що зрештою приведе до поліпшення фінансово-економічного стану цих підприємств;
- спеціалізація сільського господарства в ефективних та рентабельних галузях;
- активний перехід до недорогих, енергоощадних й екологічно чистих технологій;
- виробництво сільськогосподарської продукції на основі використання останніх розробок науки;
- застосування технологій інтенсивного вирощування і відгодівлі тварин;
- технічне переозброєння галузей агропромислового виробництва.

В умовах постійної зміни чинників зовнішнього середовища та з урахуванням системних проблем функціонування агропромислового виробництва й об'єктивних законів формування соціально-економічних систем дієвим алгоритмом виходу зі світової проблеми продовольства є визначення ефективних схем, моделей та інструментів підвищення ринково-конкурентної стійкості продовольчих підкомплексів сільської економіки регіонів. Одночасно регіони конкурують між собою в країні і в міжнародному просторі за інвестиції та розміщення найбільш перспективних виробництв, що, в свою чергу, повинно знайти відображення в конкуренції між кластерами регіонального агропромислового виробництва.

За таких обставин створення сприятливого підприємницького клімату та мереж постачальників і споживачів може стати вирішальним фактором пріоритетного розвитку. Використання кластерного підходу може суттєво збагатити міжрегіональне й міжнародне економічне співробітництво, тому що для бізнесу кластер – це реальна можливість забезпечити собі конкурентоспроможність у майбутньому. Кластери, як і інші прогресивні системи, можуть принести результати тільки тоді, коли вони гармонійно вписуються в більш широкий взаємозв'язок стратегії регіонального розвитку. Структура кластерної моделі розвитку агропромислового виробництва та взаємодія її учасників повинні мати науково обґрунтовану методологічну та практичну модель.

Розглянемо модель взаємодії учасників агропромислового кластеру в рамках інвестиційного процесу на прикладі Черкаської області (рисунком 1).

Координаційна рада регулює діяльність кластеру та є організаційною основою управління всіх взаємопов'язаних учасників кластерного об'єднання для розподілу повноважень і відповідальності між учасниками. До складу ради входять представники всіх структурних елементів, державних органів влади, науки й освіти, представники інфраструктурних ланок, представники сировинних зон сільськогосподарського виробництва, включаючи об'єднання сільськогосподарських

товаровиробників. Механізмом реалізації функцій управління структурою агропромислового кластеру є його інвестиційна діяльність.

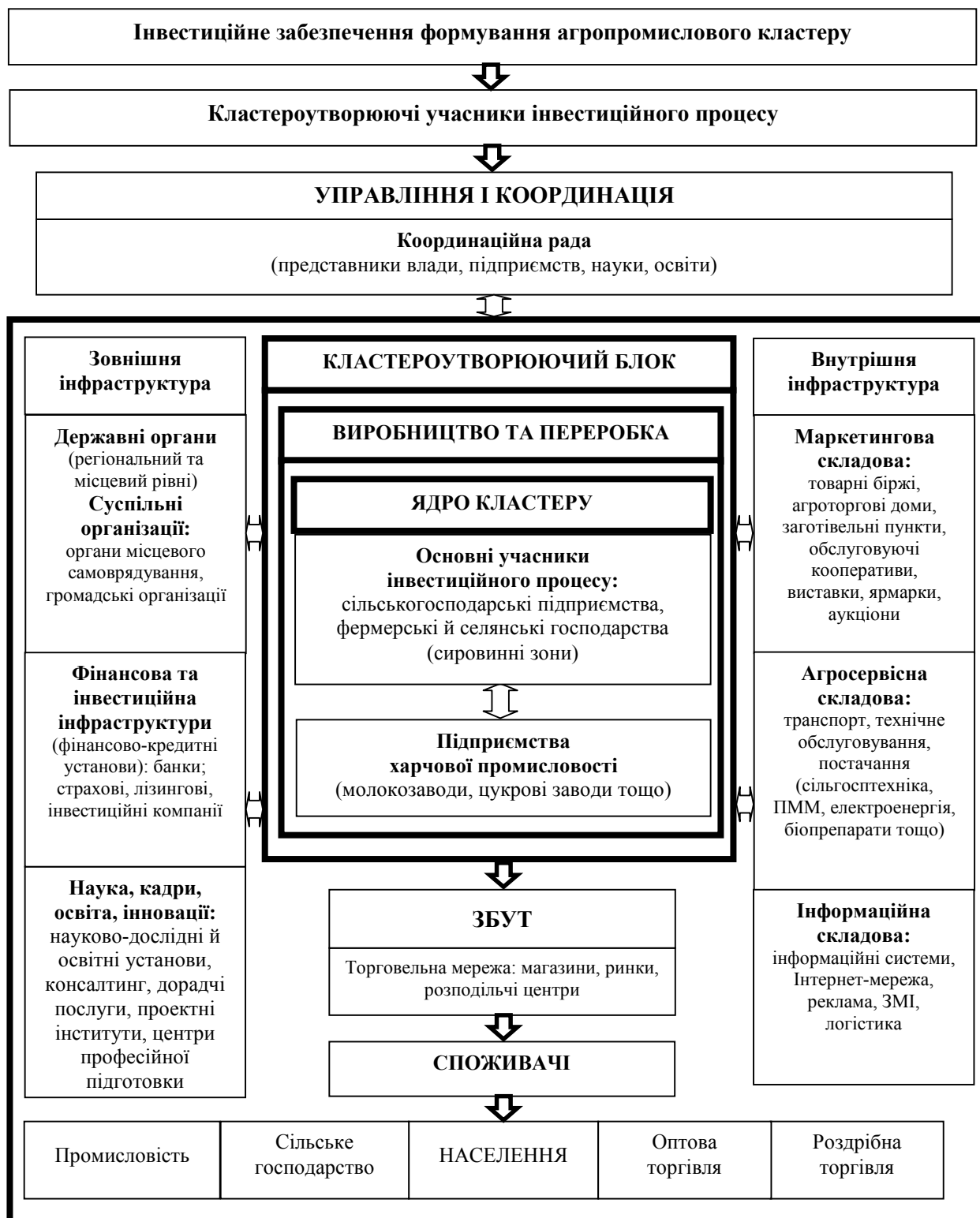

Рисунок 2 – Модель взаємодії учасників регіонального агропромислового кластеру в умовах інвестиційного процесу

Джерело: складено автором на основі [13]

В перспективі функціонування агропромислового комплексу Черкаської області спрямоване на розвиток великих сільськогосподарських підприємств як основу відновлення сільських територій, а також на розвиток малого та середнього бізнесу як чинник конкуренції сільської економіки.

Реалізуються важливі інвестиційні проекти з реконструкції і модернізації тваринницьких комплексів, закупівлі племінних високопродуктивних тварин, техніки й обладнання, технічного переозброєння молочнотоварних ферм.

Побудуємо схему управління інвестиційно-інноваційними процесами, яка є органічною складовою частиною структури агропромислових кластерів області і спрямована на створення сприятливих правових, організаційних, економічних і фінансових умов розвитку активної інвестиційної діяльності всіх суб'єктів кластерів з урахуванням їх особливостей (рисунок 2).

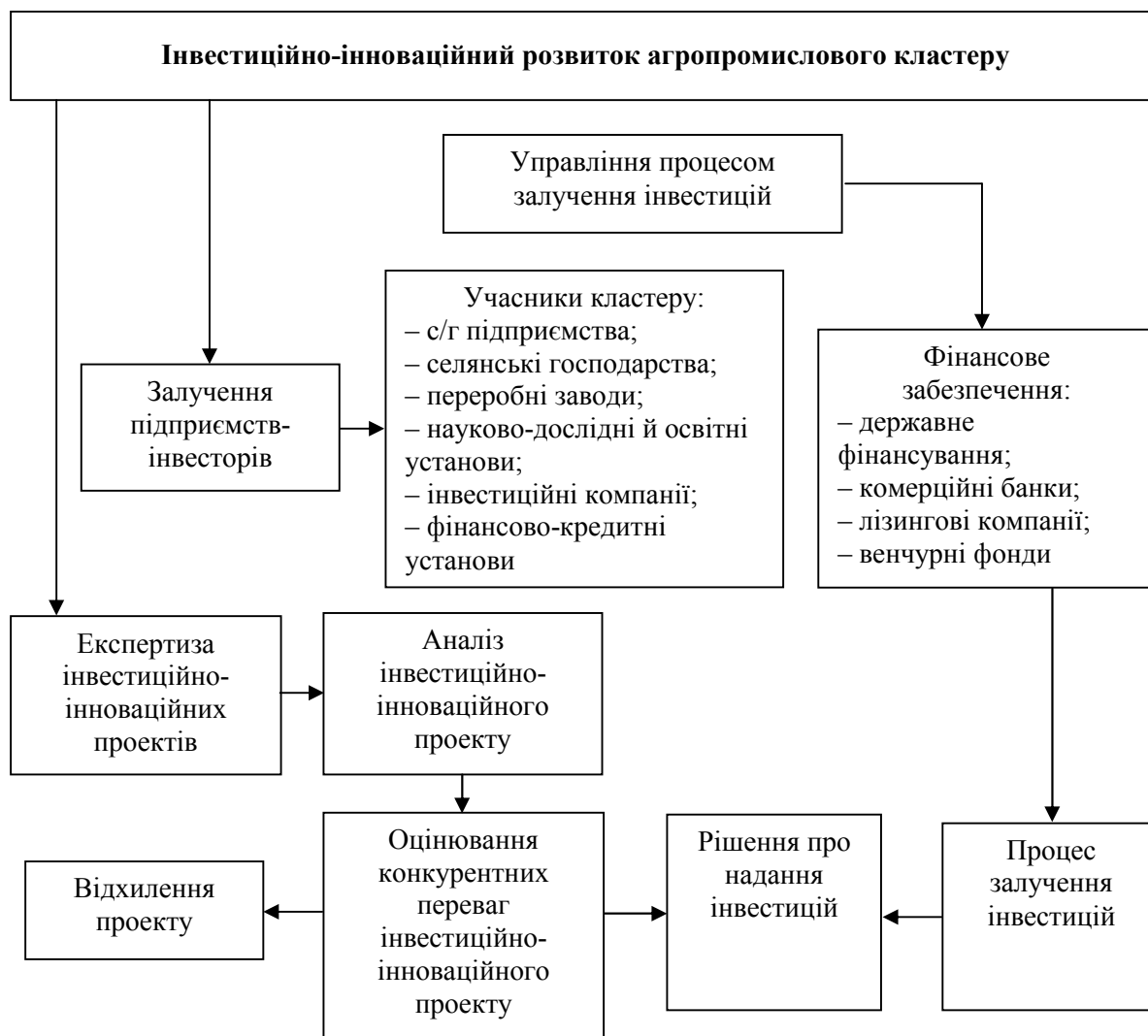

Рисунок 3 – Схема управління інвестиційно-інноваційними процесами агропромислового кластеру

Джерело: складено автором на основі [13]

Сировинні зони переробних підприємств та підприємств харчової галузі є основною рушійною силою агропромислового кластеру, тому що саме через них проходить технологічний ланцюг: виробництво сировини – переробка – реалізація готової продукції. Точками зростання в цьому ланцюгу є переробні підприємства, які виступають полюсами концентрації факторів виробництва сировини й капіталу та забезпечують ефективну віддачу інвестицій у межах кластеру. Оскільки виробництво сільськогосподарської продукції (зерно, молоко, жива вага тварин, цукрові буряки, соняшник тощо) не є ще готовими до споживання продуктами, то в межах кластеру необхідно поглиблювати вертикальну інтеграцію. В сучасних інтеграційних процесах роль галузей у виробництві сировини й кінцевої продукції суттєво змінюється. Якщо дотепер інтеграція являла собою спробу згладжування недосконалого ринкового механізму в окремих галузевих підкомплексах агропромислового виробництва, то в межах створення кластеру назріла гостра необхідність в удосконаленні техніки й технології в усіх галузевих підкомплексах регіону.

Особливого значення в межах кластерного об'єднання набуває науковий й освітній потенціал. Сьогодні науково-дослідні інститути, вищі навчальні заклади та їх структурні підрозділи часто не мають практичного зв'язку з реальним сектором економіки. Формування кластерів вимагає участі науки й освіти, що дає переваги як виробничим структурам, так і самим науковим та освітнім установам. Підприємства технологічного ланцюгу реалізують синергетичний ефект на основі технічного й технологічного переоснащення, допомагають університету вирішувати різні прикладні проекти. У свою чергу, університетам надається можливість більш повно використовувати освітній і науково-технічний потенціал при здійсненні фундаментальних досліджень та наданні освітніх послуг. В кластерних об'єднаннях з'являється можливість практичного застосування отриманих знань, розширення сфери наукової діяльності, отримання коштів на розвиток виробництва за рахунок здійснення консалтингових послуг та працевлаштування спеціалістів після закінчення вишу.

Важливим елементом структури агропромислового кластеру є розвиток інфраструктури, що включає фінансово-кредитні та інвестиційні організації (банки, страхові й інвестиційні компанії), організації обслуговуючого і допоміжного призначення в особі маркетингових, консалтингових, юридичних, постачальницьких, лізингових організацій.

Висновок. Підвищення рівня конкурентоспроможності агропромислового виробництва може здійснюватися шляхом реалізації стратегії кластероорієнтованої регіональної політики. В цих умовах формування і розвиток кластерних систем може стати важливим фактором активізації інвестиційної діяльності в регіонах. При цьому, регіональні агропромислові кластери можуть сприяти зростанню фінансової стабільності в рамках кластерної системи і дають змогу забезпечити високий рівень економічної ефективності та стійкості розвитку аграрного сектору економіки в цілому.

Проведене дослідження дозволило визначити наступні основні висновки та пропозиції:

1. Формування потенційних регіональних агропромислових кластерів виступає важливим фактором активізації інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки.

2. Для реалізації кластерної політики запропоновано використовувати комбінований підхід щодо міжфірмової взаємодії.

3. Запропоновано модель взаємодії учасників агропромислового кластеру в умовах інвестиційного процесу та обґрунтовано його роль в активізації інвестиційної діяльності регіону

4. Основною рушійною силою кластеру є сировинні зони переробних підприємств, які виступають полюсами концентрації факторів виробництва сировини й капіталу та забезпечують ефективну віддачу інвестицій у межах кластеру.

5. Створення агропромислових кластерів приводить до оптимального поєднання інтересів держави та регіону, головна роль щодо регулювання і управління інвестиційною діяльністю відводиться кластерним об'єднанням, які орієнтуються на системне забезпечення напрямів економічної діяльності всередині об'єднання.

6. Управління інвестиційно-інноваційними процесами спрямовується на створення сприятливих виробничо-економічних умов розвитку активної інвестиційної діяльності кластерів, починаючи з малого бізнесу і закінчуючи великими інвестиційними проектами.

7. Формування кластерів підвищує ефективність діяльності просторово локалізованої економіки. Ефективність кластерного об'єднання залежить від тісноти взаємозв'язків учасників регіональних кластерів.

8. Підтримка державними органами концепції кластеризації аграрного сектору економіки у вигляді формування і розвитку кластероутворюючих інститутів з урахуванням регіональної специфіки, законодавчого забезпечення активізації інвестиційної діяльності, поширення вертикального й горизонтального співробітництва.

9. Характерною особливістю цих кластерів є розвиток соціальної складової в структурі об'єднання та посилення інноваційної спрямованості.

10. Використання кластерного підходу в регіональному аграрному секторі економіки має базуватися на: залученні інвестицій, інноваційній основі, формуванні сучасного бізнес-клімату, підтримці владою та якості продукції.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є визначення основних принципів інвестиційної діяльності в регіональному агропромисловому кластері.

Список використаної літератури

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1561-XII / Верховна Рада України. *ВВР*. 1991. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1560-12>
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV / Верховна Рада України. *ВВР*. 2002. № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15>
3. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5205-VI / Верховна Рада України. *ВВР*. 2013. № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5205-17>
4. Weber A. Ueber den Standort der Industrien [in zweiteil]. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Erster Teil: Reine Theorie des Standorts. 1922. 247 p. URL: <https://archive.org/details/ueberdenstandort00webeuoft>
5. Коуз Р. Фирма, рынок и право; пер. с англ. Москва: Новое изд-во, 2007. 224 с.
6. Портер М. Э. Конкуренция; пер. с англ. Москва: Вильямс, 2005. 608 с.
7. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития; пер. с нем. Москва: Прогресс, 1982. 455 с.
8. Войнаренко М. П. Кластери в інституційній економіці. Хмельницький: ХНУ, Тріада-М, 2011. 502 с.
9. Інтеграція та самоорганізація аграрного бізнесу в умовах децентралізації влади / [Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко, М. Й. Малік та ін.]; за ред. М. Ф. Кропивка та В. В. Россохи. Київ: ННЦ ІАЕ, 2015. 484 с.
10. Саблук П. Т., Кропивко М. Ф. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 3–12.
11. Соколенко С. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем – кластерів. Севастополь: Рібест, 2006. 37 с.
12. Маслак О. І., Таловер В. А. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості країни. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 51–59.
13. Одінцов О. М. Формування передумов кластерної організації агропромислового виробництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Ін-т аграрної економіки. Київ, 2016. 40 с.
14. Конкурентный ромб М. Портера. URL: <http://macro-economic.ru/content/31/18>
15. Денисенко М. П., Бродюк І. В., Сташенюк Д. Г. Основні положення формування інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 22. С. 17–20.
16. Кісіль М. І. Інвестиційна привабливість. *Фінансовий словник-довідник* / за ред. М. Я. Дем'яненка. Київ: ІАЕ УААН, 2003. С. 204–205.
17. Валовий регіональний продукт у 2017 році: стат. зб. Київ: Держ. служба статистики України, 2019. 158 с.
18. Регіональний розвиток Черкаської області за 2018 рік: стат. зб. Черкаси: Держ. служба статистики України, 2019. 248 с.
19. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2017 р. / Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua>

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019) The Law of Ukraine «On investment activity». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1560-12>
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012) The Law of Ukraine «On innovation activity». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15>
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012) The Law of Ukraine «On stimulating investment into top-priority sectors of economy for the purpose of creating new workplaces». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5205-17/>
4. Weber, A. (1922) Ueber den Standort der Industrien [in zweiteil]. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Erster Teil: Reine Theorie des Standorts, 247 p. Available at: <https://archive.org/details/ueberdenstandort00webeuoft>
5. Coase, R. (2007) The firm, the market, and the law, transl. from Engl. Moscow: Novoe izd-vo, 224 p. [in Russian].
6. Porter, M. (2005) Competition, transl. from Engl. Moscow: Williams [in Russian].
7. Shumpeter, Y. (2014) The theory of economic development, transl. from Germ. Moscow: Progress, 455 p. [in Russian].
8. Vojnarenko, M. P. (2011) Clusters in the institutional economy: monograph. Hmelnyckyj: HNU, Triada-M, 502 p. [in Ukrainian].
9. Kropyvko, M. F., and Rossoha, V. V. (eds.) (2015) Integration and self-organization of agrarian business in the conditions of power decentralization: monograph. Kyiv: In-t agrarnoyi ekonomiky, 482 p. [in Ukrainian].
10. Sabluk, P. T. (2010) Clustering as a mechanism for improving the competitiveness and social orientation of the agrarian economy. *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 3-12 [in Ukrainian].

11. Sokolenko, S. I. (2006) Strategy of competitiveness of the Ukrainian economy on the basis of cluster integration systems. Sevastopol: Ribest, 37 p. [in Ukrainian].
12. Maslak, O. I. and Talover, V. A. (2016) Comprehensive assessment of investment climate. *Ekonomichnyj forum*, vol. 3, pp. 51–59 [in Ukrainian].
13. Odintsov, O. M. (2016). The formation of preconditions of agricultural production cluster organization: author's abstract for Dr. Sc. in Economics: spec. 08.00.03 "Economics and management of national economy" / Institute of agrarian economics. Kyiv, 40 p. [in Ukrainian].
14. Competitive rhombus by M. Porter. Available at: <http://macro-economic.ru/content/31/18>
15. Denysenko, M. P. (2016) The main provisions of the formation of investment and innovation strategy of the enterprise. *Investytsiyyi: praktyka ta dosvid*, vol. 22, pp. 17-20 [in Ukrainian].
16. Kisił, M. I. (2003) Investment attractiveness. *Finansovyj slovnyk-dovidnyk*; in M. Ya. Demyanenko (ed.). Kyiv: IAE UAAN, pp. 204-205 [in Ukrainian].
17. Gross regional product in 2017: statistical yearbook (2019) Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny [in Ukrainian].
18. Regional development of Cherkasy region: statistical yearbook (2019) Cherkasy: Derz. sluzhba statystyky Ukrayiny [in Ukrainian].
19. The official website of the Ministry of regional development, construction and housing and communal services of Ukraine (2019) «Monitoring of socio-economic development of regions for 2017». Available at: <http://www.minregion.gov.ua> (Accessed 10 April 2019).

O. M. Odintsov

ACTIVATION OF THE INVESTMENT ACTIVITIES OF THE AGRARIAN ECONOMY SECTOR BASED ON THE FORMATION OF REGIONAL AGRO-INDUSTRIAL CLUSTERS

The article is devoted to the problem of activation of investment activities of the agrarian economy sector on the basis of the formation of regional agro-industrial clusters. Two main organizational and economic models of cluster organization of inter-firm interaction: network and centrifugal ones are distinguished. It is suggested to use a combined approach to implement the cluster policy.

The production of basic crop and livestock products in agricultural enterprises has been analyzed and positive tendencies for the increase of production volume, except for milk production, which has a negative tendency to decrease, have been identified.

The model of the interaction of the participants of regional agro-industrial cluster in the conditions of the investment process is developed and its role in the activation of the investment activities of the region is substantiated. It has been found that the raw material zones of processing enterprises, which serve as the poles of the concentration of factors of production of raw materials and capital and ensure the effective return on investment within the cluster, are the main driving force of the cluster.

The scheme of management of investment and innovation processes of the agro-industrial cluster is presented. It is determined that the integration needs to be deepened within the cluster, since the agricultural production is not yet ready for consumption.

The level of agricultural investment development, which is steadily increasing, is analyzed, although Cherkasy region occupies the lowest places among the regions of the country in terms of attracting investment resources. The directions of intensification of investment activities of agrarian production are offered.

Keywords: investment, competitiveness, integration, innovation, agro-industrial cluster.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2019

DOI 10.24025/2306-4420.0.55.2019.185930

Одінцов О.М., д.е.н., доцент, професор кафедри економіки та підприємництва Черкаського державного технологічного університету, e-mail: o.odintsov@chdtu.edu.ua

ORCID 0000-0002-3308-3389

Odintsov O.M., Doctor of Economics, associate professor, professor of economic and business department, Cherkasy State Technological University